

*Н.М. КОЛІСНИЧЕНКО***КЛАСТЕР У СЕКТОРАЛЬНІЙ ВІДБУДОВІ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

Обґрунтовано роль і значення кластеру та кластеризації у секторальній відбудові освіти України; уточнено термін «кластер», ідентифіковано основні характеристики кластерів; досягнення необхідної «критичної маси» у розмірі кластера; життєздатність кластерів; залучення до інноваційного процесу. Визначено поняття «освітній кластер» («освітньо-науковий кластер») та сформульовано характерні особливості кластеризації в освіті. Зазначено, що у практичному плані кластерний підхід в освіті реалізується в управлінні освітніми кластерами. Виділено рівні кластеризації в освіті: рівень окремих компетенцій (кластер освітніх компетенцій); рівень освітньої програми; рівень закладу освіти; рівень території/територіальної громади. Досліджено регіональний соціокультурний освітній кластер.

Ключові слова: публічне управління, кластер, соціальні послуги, людський капітал, соціальні інвестиції, освітній кластер, управління кластерами, інноваційність.

*N.M. KOLISNICHENKO***CLUSTER IN SECTORAL RECOVERY OF UKRAINE'S EDUCATION**

The role and significance of the cluster and clustering in the sectoral reconstruction of education in Ukraine are substantiated; the term "cluster" has been clarified, main characteristics of clusters have been identified; achieving the necessary "critical mass" in the size of the cluster; viability of clusters; involvement in the innovation process. The concept of "educational cluster" ("educational-scientific cluster") is defined and the characteristic features of clustering in education are formulated. It is noted that in practical terms, the cluster approach in education is implemented in the management of educational clusters. Levels of clustering in education are highlighted: level of individual competencies (cluster of educational competencies); the level of the educational program; the level of the educational institution; level of territory/territorial community. The regional socio-cultural educational cluster was studied.

Key words: public administration, cluster, social services, human capital, social investments, educational cluster, cluster management, innovation.

Постановка проблеми. Освіта не тільки грає важливу роль у прогресі нації, розвитку конкурентоспроможної ринкової економіки держав, вона прискорює процес розвитку і становлення людини як фахівця і громадянина, надаючи їй знання, навички та інформацію, допомагаючи усвідомлювати свої права і обов'язки перед родиною, суспільством та країною. Жодна країна не може побудувати своє майбутнє без розвитку сучасної системи освіти. Тому інновації в науці і техніці, впровадження нових технологій у виробництві покладають велику відповідальність на освіту. У зв'язку з цим актуалізується значення інтеграції науки, освіти та виробництва в кластер. Для України, на території якої з початку повномасштабної російської агресії у лютому 2022 року пошкоджена або зруйнована суттєва частина освітньої інфраструктури, де життєво-важливою є проблема безпеки всіх учасників освітнього процесу, ситуація, як зазначено у «Стратегії освітнього кластера в Україні 2023 – 2025» [15, с. 3] вимагає спільних та системних зусиль для повернення учасників до повноцінного освітнього процесу, відновлення освітньої інфраструктури, забезпечення онлайн-освіти, програм підтримки ментального здоров'я, подолання освітніх втрат і, разом з тим, змін в освітньому середовищі, змісті та підходах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика кластерів та їх тлумачення стали об'єктом дослідження таких науковців, як-от: Брітченко І., Князевич А., Попов М., Стойкова В., Тодорова О. та ін. Різноманітними видами, типами, рівнями кластерів займалися Стойчик Т., Дідківська О. та інші. Кластеризацію як складову державної політики та регулювання цього процесу вивчали Бітюк І., Ворона М., Іванченко Г., Матвієнко О., Мильніченко С., Носов О., Черничко Т. та інші вчені. Особливості та принципи розвитку освітнього кластера досліджували Дідківська О., Зеленська Л., Любченко Н., Сіваченко І. та інші.

Мета статті – обґрунтувати роль і значення кластеру та кластеризації у секторальній відбудові освіти України.

Виклад основного матеріалу. Термін «кластер» (англ. cluster – гроно, група, скупчення) та похідне від нього «кластеризація» отримали на сьогодні поширення, у тому числі, у контексті відновлення та відбудови України. Кластери зазвичай тлумачаться як сукупності/групи суб'єктів/елементів зі схожими або відмінними характеристиками. Відтак, кластер позначає одиницю, яка характеризується самостійністю у порівнянні з іншими групами та об'єктами. З метою дослідження таких сукупностей використовують процедури кластеризації (кластерного аналізу), що дозволяють обґрунтовано об'єднувати та досліджувати об'єкти, які перебувають як в одній, так і в різних групах, виявити їхні загальні та специфічні

характеристики.

Сучасні праці науковців пропонують десятки визначень терміна «кластер» [2, 3, 6, 7, 11]. Прогнозуємо, що за умов розширення масштабів впливу кластерів як в окремих регіонах, всередині однієї країни, так і на глобальному (міжнародному) рівні – нарощуватиметься їхня значущість. На сьогодні формуються властиві визначення кластерів на основі прийнятої у тій чи іншій державі концепції кластерного розвитку. Відтак, кожне сучасне дослідження уточнює характерне для нього визначення кластера (тієї чи іншої території/територіальної громади, у тій чи іншій сфері, секторі тощо). При цьому зазначимо, що кластер об'єднує не лише фізичні об'єкти (підприємства, організації тощо). Він також є місцем концентрації видів діяльності, пов'язаних між собою, успішних та ефективних. Кластер також уособлює в собі розвинену систему зв'язків (як формальних, так і неформальних) між суб'єктами.

До сьогодні не вирішена проблема всеосяжного ідентифікування характеристик кластерів, у тому числі, серед науковців та практиків сфери публічного управління. Серед ключових ознак кластеру називаються такі, як-от [18]:

– географічна концентрація – вказує на ту обставину, що організації, які досить близько розташовані одна до одної прагнуть мінімізувати витрати завдяки зростанню швидкості виробничої взаємодії, освітніх процесів, ротації соціальних ресурсів;

– спеціалізація – під цією ознакою розуміється відношення всіх суб'єктів кластера до будь-якої загальної (кластероутворюючої) сфери діяльності;

– множинність агентів – ознака відображає той факт, що кластерний вплив не обмежується його безпосередніми суб'єктами, він поширюється на організації (громадські, освітні, виробничі та інші) за межами кластера з відповідною акумуляцією людського капіталу;

– співпраця та конкуренція – визначають основні типи взаємодій усередині кластера;

– досягнення необхідної «критичної маси» у розмірі кластера – виникнення позитивних ефектів вимагає від будь-якого кластера певного якісно-кількісного складу суб'єктів;

– життєздатність кластерів – ознака характеризує спрямованість кластерів на діяльність у довгостроковій перспективі завдяки їх здатності поєднувати конкуренцію та адаптацію;

– залучення до інноваційного процесу – ознака акцентує включення суб'єктів кластера до різноманітних інновацій.

Як зазначають О. Носов та Т. Черничко [9, с. 22], в Україні законодавство у сфері кластеризації не має системного характеру, в ньому домінують численні розрізнені підзаконні нормативно-правові акти (більш ніж 400): Закони України – «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002, «Про освіту» від 23.05.1991, «Про вищу освіту» від 01.07.2014, «Про наукову та науково-технічну діяльність» від 13.12.1991, «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 16.01.2003 тощо.

Кластер – це утворення, яке має особливості, властиві соціальній системі: має структуру, утворену взаємопов'язаними елементами; характеризується комплексністю, оскільки інтегрує у собі інші системи; здатністю до комунікації із зовнішнім середовищем; спрямованістю на підтримку рівноваги, що виявляється у збереженні власних меж. Зазначені характеристики описують властивості системи, якій притаманні такі конструкти, як-от «закритість – відкритість», саморефлексивність, саморозвиток. При цьому кластер характеризується своєрідністю, яка відрізняє його від інших соціальних систем.

На сьогодні активно розвивається поняття «освітній кластер» («освітньо-науковий кластер»), яке визначає застосування кластерних механізмів для формування освітнього забезпечення функціонування та розвитку регіональних ринків праці. Відтак – освітній кластер розглядається як середовище гармонізації інтересів та інституціоналізації взаємодії суб'єктів регіонального ринку праці [12]. Під науково-освітнім кластером розуміється стійке територіально-галузеве партнерство між закладами загальної, професійної освіти, науково-дослідними організаціями та підприємствами регіону [3]. Як результат, кластерна концепція по-новому інтерпретує соціально-економічний розвиток регіонів та країн в цілому.

Розвиток сучасної системи освіти в Україні відбувається в умовах переходу до освітньої синергетичної парадигми постіндустріального суспільства, для якої головним пріоритетом є формування компетентних людських ресурсів.

На сьогодні, як формулює міністр освіти та науки Оксен Лісовий, «наше завдання – створити освітнє середовище, яке формуватиме освічену, високомотивовану і патріотичну молодь. Молодь, яка зможе самореалізуватися та будувати омріяну країну, за яку ми боремося сьогодні» [10]. У цьому контексті оновлюються загальні цілі освіти. Актуалізується: створення умов для оволодіння особистістю професійною діяльністю з подальшою інтеграцією в суспільно корисну працю відповідно до її інтересів і здібностей; розвиток мотивування здобувачів освіти до навчання, задоволення від роботи, що може призвести до якісного результату; виховання громадян, тобто соціально активних, творчих членів суспільства, які володіють почуттям любові до Батьківщини та громадянської відповідальності. Досягнення цих цілей вимагає відповідних умов і ресурсів, поява яких можлива лише в кластерному середовищі. Таке середовище теоретично почало переосмислюватися лише у XXI столітті з введенням в освітню систему та педагогіку категорій «кластер» і «кластерний підхід в освіті».

З теоретичних позицій кластерний підхід в освіті є методологією діяльності, яка розкривається в сукупості характерних особливостей і принципів кластеризації. Кластеризація є особливим феноменом соціальної організації в освітній діяльності, якій притаманний специфічний набір характеристик як-от: спільне розташування (географічна концентрація, агломерація) та співробітництво (розвиток мережевої взаємодії). Загалом, кластеризація в освіті може бути розглянута як керований процес створення і

трансформації освітнього кластера шляхом інтеграції ресурсів суб'єктів, які входять до його складу, з метою досягнення синергійного ефекту, який проявляється у створенні інновацій, що одночасно є результатом діяльності і умовою розвитку кластера.

Термін «кластер» в освіті або «освітній кластер» відображає невідповідність кон'юктур двох ринків – ринку освітніх послуг та ринку трудових ресурсів (з його функціями формування пропорцій у виробництві, балансування розвитку регіонів шляхом врегулювання територіального чи галузевого переміщення людського капіталу), що потребує нових організаційних форм взаємодії між сферами освіти та виробництва. До такої форми можна віднести освітній кластер, що виступає взаємодією закладів освіти з організаціями та підприємствами різних галузей та напрямків діяльності.

Освітній кластер при цьому передбачає не механічне об'єднання низки закладів освіти, науки та виробництва, а їх тісну взаємодію та взаємозалежність. Це призводить до якісних перетворень як окремих суб'єктів, так і всього кластера. Кінцевим продуктом такої взаємодії є створення на виході нового конкурентоспроможного освітнього продукту, який визначається змістом та якістю умов освітнього процесу, а також можливістю досягнення заявлених освітніх результатів у практичній діяльності.

Можна сформулювати кілька характерних особливостей кластеризації в освіті.

1. Кластеризація розпочнеться успішно, якщо ініціатива зі створення освітнього кластеру отримає активну підтримку з боку його потенційних суб'єктів, включаючи органи управління освітою. Завдання, що постають перед закладами освіти, стимулюють колективи освітян і науковців до пошуку шляхів і способів їх вирішення через мережеву взаємодію та інтеграцію з різними соціальними партнерами. Розвиток партнерських зв'язків може відбуватися на різних рівнях (у межах сектору освіти, на міжсекторальному рівні), бути ієрархічно або горизонтально впорядкованим. Однак цей процес не може виникнути спонтанно, повинні бути ініціатори цього процесу. Їхні дії будуть результативними лише за умови зацікавленості в інтеграції всіх можливих партнерів. Особлива роль у цьому процесі належить органам управління освітою (органів виконавчої влади та місцевого самоврядування), чий адміністративний ресурс відіграє суттєву роль в успішності кластеризації, особливо на її початковому етапі.

2. Кластеризація буде конструктивною, якщо вона супроводжується виникненням і усвідомленням спільних цінностей учасниками освітнього кластера. Основою існування освітнього кластера є взаємна підтримка його суб'єктів, результатом чого стає отримання ними синергетичного ефекту один від одного, який полягає у формуванні спільних інноваційних освітніх цінностей (спільних для всього кластера), усуваючи розбіжності між інтересами представників бізнесу, держави та освітньої спільноти, які входять до його складу. Для такого освітнього інноваційного кластера, знову ж таки, виникнення спільних інноваційних освітніх цінностей не означає

механічного об'єднання цінностей його суб'єктів. Перспективним у цьому контексті є зарубіжний досвід [4].

3. Освітні кластери, що виникли на основі ціннісної єдності суб'єктів, які їх утворюють, відрізняються відносинами довіри, колективізму, взаємодопомоги і морального благополуччя між учасниками. Такі відносини, що визначають взаємозалежність суб'єктів кластера і формуються внаслідок тривалого періоду співпраці, дозволяють знизити ризики спільної діяльності, зробити її більш продуктивною, створити умови для розвитку кластера в цілому та кожного його суб'єкта. Формування і підтримка таких відносин є завданням кожного учасника освітнього кластера.

4. Кластеризації в освіті буде ефективною, якщо в процесі інтеграції та взаємодії суб'єктів відбудеться формування ресурсної спільноти кластера, що дозволить оперативно вирішувати численні завдання, які виникають у освітньому середовищі. З цієї причини суб'єкти кластера не тільки збільшують кількість взаємодій, але й розширюють способи взаємодії. Об'єднуючи свої матеріально-технічні, кадрові, навчально-методичні, наукові, інформаційні, міжнародні та інші можливості, об'єднуючи інформацію, компетенції, матеріально-технічну базу, навчально-методичні напрацювання тощо вони поступово створюють і розвивають єдину ресурсну базу. Завдяки цьому кластер набуває здатності гнучко перерозподіляти ресурси між суб'єктами, сприяє зведенню нових, почати нестандартних креативних рішень [17]. Щодо ресурсів, як зазначають О. Тодорова та М. Попов, кластеризація сприяє координації взаємодії та консолідації ресурсів влади, бізнесу, науки, освіти, громадських організацій для вироблення «суспільного блага» і реалізації місцевих публічних інтересів [16, с. 89]. Наявність ресурсної спільноти кластера може розглядатися як свідчення продуктивності кластеризації в освіті.

5. Ефективність кластеризації в освіті визначається досягненням синергетичних ефектів, що проявляються у створенні педагогічних інновацій, які виступають як ресурс конкурентоспроможності та умова його розвитку. Педагогічні інновації з'являються в освітньому кластері як його системна властивість, як синергетичний ефект, що виникає в процесі взаємодії його суб'єктів на основі ресурсної спільноти. Як зазначає Г. Іванченко, «формування синергетичного ефекту всередині кластеру дає змогу забезпечити розвиток інновацій та привабити інвестиції для реалізації проєктів, винаходів. Тісний зв'язок, що виникає між учасниками кластера, наукою та виробництвом, органами влади та бізнесом сприяє розвитку інфраструктури інноваційної діяльності всередині об'єднання, посилює конкурентоспроможність кожного учасника» [5, с. 136]. В умовах мінливого освітнього середовища інновації ускладнюються, набуваючи комплексного характеру та багаточільового призначення, стають сукупним інноваційним освітнім продуктом. У цьому сенсі кластеризація освітньої сфери відображає шляхи розвитку сучасної освіти.

У практичному плані кластерний підхід в освіті

реалізується в управлінні освітніми кластерами. Управлінню кластерами притаманна така характеристика як інноваційність у прийнятті рішень, що дозволяє: гнучко та оперативно реагувати на запити суспільства, держави, системи освіти; забезпечувати якість освіти та умови, достатні для гармонійного розвитку молоді; залучати та реалізувати ресурси для власного розвитку та управління ними.

Система освіти складається з різноманітних елементів, які можуть бути об'єднані в освітні кластери. Залежно від притаманних їм характеристик, масштабу та меж впливу ці об'єкти перебувають у відносинах ієрархічного підпорядкування і розподіляються за різними рівнями (наприклад, освітня програма та її окремі елементи, компонент освітньої організації та заклад в цілому, заклад освіти і регіональна система освіти). Спільність рівня, до якого належать об'єкти, визначає рівень їх кластеризації. Сьогодні розуміння терміну «освітній кластер» набуває своєї змістовної специфіки залежно від контексту, в якому він застосовується дослідниками. Можна виділити чотири таких змістовних контексти, що формуються власними рівнями кластеризації:

- рівень окремих компетенцій (кластер освітніх компетенцій);
- рівень освітньої (освітньо-професійної, освітньо-наукової) програми;
- рівень закладу освіти;
- рівень території/територіальної громади.

Кластер освітніх компетенцій (функціональний кластер) включає комплекс компетенцій, що відображають систему вимог до освітніх результатів.

Кластер освітньої програми включає освітню програму або її самостійні цілісні елементи (відповідні документи, навчальні дисципліни, методичне забезпечення, методи викладання та навчання і т. ін.), що перебуває у взаємозв'язку з іншими компонентами; включає в себе кілька інших елементів (кластерів) і сам є частиною більшого кластера.

Кластер закладу освіти, який здійснює освітню діяльність, у всій сукупності суб'єктів, ресурсів, процесів, подій, що характеризують його внутрішній стан і взаємини із зовнішнім середовищем (інституціональний кластер).

Щодо територіального кластеру, як зазначає Н. Любченко, важливо, зберігаючи вертикаль у виконанні освітніх повноважень та завдань чинних та створюваних органів управління освітою (Міністерство – органи управління освітою обласних державних адміністрацій – органи управління районних, міських (районних у містах), об'єднаних територіальних громад – заклад освіти), розвиваючи ідею освітніх округів, опорних шкіл або «hub-schools» заради створення ефективної системи забезпечення освітніми послугами громад, використати нові можливості трансформації наукових доробок та світового досвіду щодо упровадження кластерних механізмів [8, с. 13-14].

Кожен із цих кластерів може бути віднесений до одного з двох тісно взаємопов'язаних типів кластерів нищого порядку: освітнього процесу (внутрішньо-шкільного, внутрішньоуніверситетського тощо) або локального партнерства (з внутрішніми, або

зовнішніми партнерами).

Кластери освітнього процесу об'єднують різні елементи життєдіяльності закладу освіти (внутрішньо шкільні/внутрішньо університетські кластери), що утворюються завдяки взаємодіям суб'єктів у системах «керівник закладу освіти – функціональні керівники – керівники підрозділів – освітяни – здобувачі освіти та ін.». Очевидно, що серед таких елементів можуть бути представлені заходи (від заняття та випускного іспиту до конференції і річниці закладу) та процеси (від розробки нової освітньої/освітньо-професійної/освітньо-наукової програми і реалізації дослідницького проекту до підготовки викладача до конкурсу професійної майстерності, а закладу – до акредитації), які стосуються окремої людини і закладу в цілому. Сюди ж можна віднести роботу методичних об'єднань та рад освітян, постійні й тимчасові творчі, наукові колективи, візити в межах академічної мобільності тощо. До атрибутів внутрішньо шкільного/університетського життя слід віднести освітнє середовище, освітній простір та організаційну культуру закладу освіти.

Розглядаючи питання освітніх кластерів як однієї з форм соціального партнерства, Т. Стойчик з'ясовано, що важливими умовами для неї є рівноправність, прозорість та довіра між партнерами [14, с. 183].

Другий тип представлений кластерами локального партнерства закладу освіти з іншими суб'єктами. Будь-який заклад освіти є необхідним елементом соціальної системи, що утворюється сукупністю вертикальних і горизонтальних зв'язків, яка описується як кластер. Такі кластери характеризують всю сукупність зовнішніх зв'язків закладу освіти з іншими соціальними інститутами, у відносинах з якими відсутні одна або кілька ознак кластерного закладу, наприклад, явна конкуренція, тісна кооперація, сформована мережева взаємодія тощо. Власне, ці кластери є засобом вирішення окремих завдань, що виникають перед закладом освіти, і, відображаючись у його внутрішньому житті, призводять до локальних змін у діяльності та структурі [6].

В освіті кластери освітнього процесу та локального партнерства тісно пов'язані між собою, а їхні межі є досить умовними. При цьому, незважаючи на зовнішню спрямованість цих кластерів, особливо кластера локального партнерства, їхня головна особливість полягає у створенні центробіжних сил, які забезпечують функціонування та розвиток закладу освіти як самостійного освітнього кластера. Ці кластери є складно організованими, ієрархічно вибудованими соціально-освітніми структурами, у яких всі складові – наукові, освітні, виробничі, комерційні, управлінські та інші – взаємопов'язані й взаємозалежні. Такі кластери ми визначаємо як інституційні. Результатами їхньої діяльності стають «кластери освітніх інновацій», на основі яких у перспективі з'являються (можуть з'являтися) т. зв. «точки зростання» та запускаються культурно-інноваційні процеси в розвитку регіону, які виникають і існують як інноваційні експериментальні майданчики, тимчасові творчі колективи, авторські школи, ресурсні центри, інноваційні заклади освіти,

науково-дослідницькі організації (лабораторії, інститути); інноваційні освітні комплекси тощо. Кластери освітнього процесу і локального партнерства можна зустріти в закладах освіти незалежно від рівня освіти та реалізованих освітніх програм.

Як приклад, кластерна організація університетської діяльності реалізується на різних рівнях: по-перше, внутрішньоуніверситетському, між університетом і створеними на його базі інноваційними структурними підрозділами; по-друге, між університетом та зовнішніми партнерами. Змістовною основою для створення та розвитку університетських кластерних утворень розглядається стратегія «технологічних коридорів». Вона є системою методико-організаційних конструктів, яка забезпечує стійкість зв'язків у триаді «освіта – наука – виробництво», необхідну для безперервної якісної професійної підготовки людських ресурсів. При цьому спрацьовують різні механізми взаємодії заінтересованих суб'єктів при їхньому вирішенні. У свою чергу, відмінності в цих механізмах дозволяють виокремлювати різні типи університетських кластерів:

- кафедральний (ядром кластеру є конкретна випускова кафедра);
- міжкафедральний (ядро – група обраних кафедр);
- поліструктурний (коли кафедри не обмежують свою взаємодію виключно внутрішнім простором університету та здійснюють активне локальне партнерство за його межами);
- міжуніверситетський.

Як ще один приклад кластера, що виникає в рамках кафедральних і, особливо, поліструктурних кластерів, можна розглядати локальний освітній кластер, який є формою кооперації здобувачів освіти і потенційних роботодавців. У сформованому кластері взаємодія набуває характеру прямого залучення здобувачів освіти до спільної з професіоналами діяльності з виробництва конкретного соціально значущого продукту або надання відповідної послуги, що стає смислоутворюючим ядром спільної діяльності. У результаті, у здобувачів розвивається досвід співпраці.

Поліструктурний кластер може розвиватися в межах регіону, в якому розташований університет. У цьому випадку, кластероутворюючими суб'єктами виступають не лише університет і його підрозділи, але й органи місцевого самоврядування, соціальні інститути та сфера праці. Такий кластер функціонує на перетині культурно-освітньої та соціально-трудової сфер, де перша відповідає за розвиток загальнокультурних, а друга – за формування професійних компетенцій здобувачів освіти [1, 17].

Роль зовнішнього партнерства посилюється при переході механізму взаємодії на рівень, де його суб'єктами є вибрані університети. У цьому випадку йдеться про міжуніверситетський кластер, зокрема на рівні регіону, у межах якого університети та їхні зовнішні партнери, об'єднуючи наявне унікальне обладнання і ресурси для здійснення масштабних проєктів, не лише успішно вирішують свої завдання, але й активно беруть участь у розвитку відповідних територій [12, 13, 16]. Відтак, вони не обмежуються

завданнями та середовищем закладу освіти, а стають єдиними для кластера в цілому.

Щодо кластерів, які виходять за межі закладу освіти, об'єктами цього процесу є заклади освіти та соціальні інститути (охорони здоров'я, культури, органи влади тощо), промислові підприємства, бізнес та їхні ресурси, а суб'єктами виступають учасники освітніх відносин і соціальні партнери як всередині, так і поза закладу.

У цьому контексті освітнім кластером вищого порядку є заклад, який здійснює освітню діяльність, у всій сукупності суб'єктів, ресурсів, процесів, подій, що характеризують її внутрішній стан і взаємини із зовнішнім середовищем.

Кожен із цих елементів може бути віднесений до одного з двох, тісно взаємопов'язаних, кластерів наступного порядку: освітнього процесу (внутрішньо-шкільного, внутрішньоуніверситетського тощо) або локального партнерства (з внутрішніми або зовнішніми партнерами).

Для реалізації державних інтересів у сфері освіти в межах визначеної адміністративної території з урахуванням тенденцій розвитку регіонального ринку праці, особливо пов'язаного з науково-освітньою діяльністю створюються регіональні кластери (третього типу). Багато авторів сходяться на думці, що саме регіональні освітні кластери як організаційна форма об'єднання зусиль зацікавлених сторін у напрямку досягнення конкурентоспроможних переваг.

Об'єднання в кластери формують специфічний освітній та соціокультурний простори громад, особливо в сільській місцевості, для отримання значних соціально-економічних ефектів, мобілізації наявних ресурсів, відтак, створення підґрунтя для підтримки та розбудови освітньої сфери регіону [13, с. 45]. Регіональний соціокультурний освітній кластер, серед іншого, формує міцне підґрунтя для розв'язання питань віднаходження, виявлення, супроводу обдарованої дитини, її розвитку та можливостей реалізації на регіональному, державному, міжнародному рівнях, її майбутньої професійної освіти та професійної зайнятості в умовах регіональної інфраструктури; прискорює зростання освітнього конкурентного потенціалу певної території, забезпечує соціальну стабільність, слугує освітній згуртованості суспільства навколо питань, пов'язаних з освітою, здоров'ям, спортом, культурою і, зрештою, навіть з майбутнім дітей.

Висновки. Поняття «кластер» визначає сукупність об'єктів, об'єднаних на підставі спільних ознак. Воно застосовується до різноманітних об'єктів, у тому числі, соціальних, до яких належить й освіта. Кластерний підхід в освіті визначається як науковий напрямок, пов'язаний із пошуком і реалізацією можливостей розвитку системи освіти через діяльність зі створення та управління освітніми кластерами. Ефективна регіональна освітня кластерна політика повинна будуватися з урахуванням закономірностей створення і функціонування освітніх кластерів. Виділяються такі контексти, специфічні для різних рівнів кластеризації освіти як-от: комплекс освітніх компетенцій, кластер освітньої програми, закладу освіти, об'єднання закладів освіти з різними

організаціями та соціальними інститутами. Спроможність і добробут певної території пов'язані з діяльністю закладів освіти регіону та регіональних органів управління освітою, які сприяють забезпеченню умов формування та розвитку таких кластерів.

Список джерел інформації

1. Ворона М.І. (2016). Освітні кластери як інструмент державної політики на ринку освітніх послуг. *Аспекти публічного управління*. № 35-36 (9-10). С. 34–41
2. Дідківська О. (2016). Особливості та принципи розвитку науково-освітнього кластера. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Випуск 5 (05). С. 243–249.
3. Зеленська Л., Сиваченко І. (2020). Інноваційні освітні кластери: світовий досвід і перспективи його адаптації в Україні. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 27, том 6. С. 76–79.
4. Іванченко Г. (2016). Оцінка очікуваної ефективності кластера як основа для прийняття рішень щодо кластероутворення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Вип. 6, ч. 1. С. 136–139.
5. Князевич А., Брігченко І. (2015). Кластерний підхід до створення інноваційної інфраструктури країни. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*. Вип. 2 (4). Ч. 1. С. 24–29.
6. Ковальчук В. (2013). Сутність поняття кластерного механізму. *Економічний вісник Донбасу*. № 3 (33). С. 202–206.
7. Любченко Н. (2017). Потенціал освітнього кластера як ресурс інноваційного розвитку системи освіти в умовах суспільних трансформацій. Retrieved from https://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislya_dyplom_osvina/1_2017/ЛЮБЧЕНКО.pdf
8. Носов О., Черничко Т. (2019). Нормативно-правове регулювання кластеризації в Україні. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка*. Вип. 1 (11). С. 21–27.
9. Пріоритети на 2024/2025 навчальний рік від Міністерства освіти. *Освіторія*. Retrieved from <https://osvitoria.media/news/priorytety-na-2024-2025-navchalnyj-rik-vid-ministerstva-osvity/>
10. Серік О. (2009). Концепція кластерів та її роль у формуванні конкурентоспроможної економіки держави. *Вісник Хмельницького національного університету*. № 3, Т. 2. С. 214–217.
11. Сибірцев В. (2016). Освітній кластер як інституціональна основа розвитку регіонального ринку праці. *Економіка і організація управління*. № 3 (23) 2016. С.282–292.
12. Стойкова В. (2016). Кластерний підхід у формуванні регіонального освітнього середовища. *Іноватика в освіті*. Вересень № 1. 2 (72-73). С. 42–50.
13. Стойчик Т. (2020). Освітній кластер як форма соціального партнерства. *Вісник післядипломної освіти*. Вип. 11 (40). Серія «Педагогічні науки». С. 183–198.
14. Стратегія освітнього кластера в Україні 2023 – 2025. Освітній Кластер в Україні. Retrieved from <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-education-cluster-strategy-2023-2025-enuk>
15. Тодорова О., Попов М. (2019). Кластерна ініціатива як інституціональна форма публічного інструменту реалізації державної регіональної політики. *Актуальні проблеми державного управління*. № 2 (78). С. 87–92. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/338181977_
16. Bray M. (1987). *School Clusters in the Third World: Making them Work*. Publisher: Paris : Unesco-UNICEF Co-operative Programme. 147 p.
17. *Synopsis of Policy Options for Creating a Supportive Environment for Innovative Development*. ECE/CECI/2008/3. Geneva. 24 September 2008. 16 p. Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/639536>

<https://digitallibrary.un.org/record/639536>

References (transliterated)

1. Vorona M.I. (2016). Osvitni klastery yak instrument derzhavnoi polityky na rynku osvitnikh posluh. *Aspekty publichnoho upravlinnia*. № 35-36 (9-10). S. 34–41
2. Didkivska O. (2016). Osoblyvosti ta pryntsyipy rozvytku naukovo-osvitnoho klastera. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*. Vypusk 5 (05). S. 243–249.
3. Zelenska L., Sivachenko I. (2020). Innovatsiini osvitni klastery: svitovyi dosvid i perspektivy yoho adaptatsii v Ukraini. *Aktualni pytannia humanitamykh nauk*. Vyp. 27, tom 6. S. 76–79.
4. Ivanchenko H. (2016). Otsinka ochikuvanoi efektyvnosti klastera yak osnova dlia pryiniattia rishen shchodo klasteroutvorennia. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Vyp. 6, ch. 1. S. 136–139.
5. Kniazyevych A., Britchenko I. (2015). Klasternyi pidkhid do stvorennia innovatsiinoi infrastruktury krainy. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seria Ekonomika*. Vyp. 2 (4). Ch. 1. S. 24–29.
6. Kovalchuk V. (2013). Sutnist poniatia klasternoho mekhanizmu. *Ekonomichni visnyk Donbasu*. № 3 (33). S. 202–206.
7. Liubchenko N. (2017). Potentsial osvitnoho klastera yak resurs innovatsiinoho rozvytku systemy osvity v umovakh suspilnykh transformatsii. Retrieved from https://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislya_dyplom_osvina/1_2017/ЛЮБЧЕНКО.pdf
8. Nosov O., Chernychko T. (2019). Normatyvno-pravove rehuliuвання klasteryzatsii v Ukraini. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seria Ekonomika*. Vyp. 1 (11). S. 21–27.
9. Priorytety na 2024/2025 navchalnyi rik vid Ministerstva osvity. *Osvitoria*. Retrieved from <https://osvitoria.media/news/priorytety-na-2024-2025-navchalnyj-rik-vid-ministerstva-osvity/>
10. Sierik O. (2009). Kontseptsiiia klasteriv ta yii rol u formuvanni konkurentospromozhnoi ekonomiky derzhavy. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. № 3, T. 2. S. 214–217.
11. Sybirtsev V. (2016). Osvitnii klaster yak instytutsionalna osnova rozvytku rehionalnoho rynku pratsi. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*. № 3 (23) 2016. S.282–292.
12. Stoikova V. (2016). Klasternyi pidkhid u formuvanni rehionalnoho osvitnoho seredovyscha. *Innovatyka v osviti*. Veresen № 1. 2 (72-73). S. 42–50.
13. Stoichyk T. (2020). Osvitnii klaster yak forma sotsialnoho partnerstva. *Visnyk pisliadyplomnoi osvity*. Vyp. 11 (40). Seria «Pedahohichni nauky». S. 183–198.
14. Stratehiia osvitnoho klastera v Ukraini 2023 – 2025. Osvitnii Klaster v Ukraini. Retrieved from <https://reliefweb.int/report/ukraine/ukraine-education-cluster-strategy-2023-2025-enuk>
15. Todorova O., Popov M. (2019). Klasterna initsiatyva yak instytutsionalna forma publichnoho instrumentu realizatsii derzhavnoi rehionalnoi polityky. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*. № 2 (78). S. 87–92. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/338181977_
16. Bray M. (1987). *School Clusters in the Third World: Making them Work*. Publisher: Paris : Unesco-UNICEF Co-operative Programme. 147 p.
17. *Synopsis of Policy Options for Creating a Supportive Environment for Innovative Development*. ECE/CECI/2008/3. Geneva. 24 September 2008. 16 p. Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/639536>

Надійшла (received) 15.10.2024

Відомості про авторів / About the Authors

Вісник Національного технічного університету «ХПИ».

Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства, № 2, 2024

Колісниченко Наталія Миколаївна (Kolisnichenko Natalya) – Інститут публічної служби та управління Національного університету «Одеська політехніка», доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри соціально-гуманітарних наук; Одеса, Україна; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1083-7990>.